

egy diplomatának, ki új állomáshelyre érkezik. Ez a tájékozottság természetesen egyre nő a gyakorlat közben s aki hosszabb ideig dolgozik irodalmi leveleink sok tízezerre menő tömegében, új meg új darabok beillesztésén fáradozva, olyan intimsa lesz a magyar irodalmi életnek, mint senki más s éppen olyan ismerője a levelek meghatározása fogásainak. Ehhez azonban idő kell. S az a valóságos vadászszenvedély, mely az igazi kutatót jellemzi, amely nem nyugszik bele a legközelebbi megoldásba, még kevésbbé mond le a nehezen mutakozó válaszról, hanem fáradhatatlanul hajszolja, akár napokon s lexikonok, forrásközlések, folyóiratok, könyvek s felállított, majd ledöntött következtetések, hipotézisek erdején keresztül. JOÓ TIBOR.

Mosonyi Mihály kéziratai. A Széchényi Könyvtár az elmúlt hónapban MOSONYI MIHÁLY (családi nevén BRAND) prózai kéziratainak birtokába jutott. Az iratok nyolcadrét alakú, 253 levélen német nyelven írt cikkeket tartalmaznak, melyek magyar vonatkozásokban azért oly érdekesek, mert MOSONYI-nak a magyar zenei stílus körüli kutatásait világítják meg.

Tudvalevőleg MOSONYI németes műveltsége ellenére is tehetségét a magyar műzene megteremtésére fordította. A hatvanas években ébredő magyar faji öntudat egészen rabjává tette MOSONYIT és úgy szerzeményeiben, mint írásaiban a magyaros művészelvek megteremtésén fáradozott.

MOSONYI főmunkatársa volt az 1860-ban megindult „*Zenészeti Lapok*”-nak, melyeket ÁBRÁNYI KORNÉL indított meg. Ezek a cikkek tehát ebben az időben láttak napvilágot, értékük azért becses, mert ha magyar fordításban is jelent meg közülük egyik-másik, az eredeti német szövegezésben oly kitételek vannak, melyek nem fedik teljesen a magyar szöveget.

Kétségtelen, hogy MOSONYI az akkori magyar zenei életnek tekintélyes úttörője volt. Nálánál nagyobb súlya csak LISZT FERENC-nek volt, aki az akkori lelkes társaságnak irányt mutatott és minden igyekezetüket nagy tekintélyével támogatta.

Megtartva a cikkek sorrendjét, az 1. levélen a „*Rákóczi-induló*”-ról ír cikket, azután „*Musik!*” címen a zene esztétikai hatásáról elmélkedik. Utána több fejezetet szentel „*Levelek Paulina kisasszonyhoz*” című cikksorozatnak. MOSONYI képzeletbeli személyekhez intézi leveleit, melyekben zenei hitvallását, elveit és főleg a magyar zene sajátosságairól szóló tanításait gyűjti egybe.

A következő lapokon ugyancsak „*Párbeszéd*” felirattal a zeneszerzés technikai kérdéseit fejtegeti, majd tovább rövid összhangzatant találunk. („*Harmonie- und Generalbasslehre zum Selbstunter-*

richt.“) MOSONYI magyarosságára vall, hogy az idézett példákat a magyar népdalokból veszi.

1860 körül, a nemzeti újjáébredés korában a népies dalszerzők tömegével árasztották el csárdásaikkal a kiadókat. Ez áradatban egyes zeneszerzők kedveltebb kiadványait MOSONYI szakszerű bírálatban részesítette. A cikkek sorrendjében ismerteti FRANK IGNÁC, GÁSPÁRDY JÁNOS, SIMONFFY KÁLMÁN megjelent kiadványait. Ezek a zeneszerzők MOSONYI kortársai voltak, lelkes műkedvelők és a divatos magyar táncformákat művelték. Szerzeményeik közül egynéhány napjainkban is kedvelt zenemű. MOSONYI magasabb művészi szempontból elemzi a szerzeményeket és szakszerű tanáccsal látja el őket a helyes zenei szerkesztés elvei szerint.

Előbb említettük, hogy MOSONYI mennyire kedveli cikkeiben a levél-formát. Ilyenek: „*An Herrn Reményi Ede*“, „*Ein junger Componist*“, „*Unterredung zwischen einem älteren und einem jungen Musiker*“ (3 közlemény). E cikkek után a „*Tárogató*“-ról olvasunk rövid ismertetést. Érdekesebb a következő: „*Zwischen Musik bei Schauspielen*“ és fél-magyar, fél-német felírású cikke: „*Nach der Polemik des Szépművészeti Csarnok*“.

MOSONYI, mint korának tekintélyes tanítómestere, nemcsak a nagyközönséghez, hanem a szakemberekhez is oktató céllal írja közleményeit. Ilyenek a következő lapokon: „*Der Componist und seine technischen Studien*“, „*Am Sylvester Abend 1861*“, „*Einige Worte an die jetzigen, so wie auch an die zukünftigen Mitarbeiter des Zenészeti Lapok*“.

E cikkek után ismét egy kedvenc levélforma: „*Geehrtes Fräulein Aspasia*“, „*An die jungen Musiker Ungarns*“, ez utóbbi hosszabb tanulmány. Hasonló terjedelmű „*Clavier und Clavierspieler*“ és „*Die ungarischen Original-Componisten*“. E cikkeket zenei kritikák követik PALOTÁSI JÁNOS összes műveiről, GÁSPÁRDY JÁNOS két vegyeskari népdal-feldolgozásáról, SIMONFFY KÁLMÁN 10 daláról és SVASTITS JÁNOS magyar zeneszerzeményeiről. Hosszabb tanulmányt ír ZSASSKOVSKYNAK *Kath. énektár* című művéről, két oldalon kivételesen magyarul kezdi, majd ismét németül folytatja. Ezt követi: „*Die sämmtlichen Compositionen von Pető János*“, „*Eine Clavierstunde*“ (párbeszéd) és végül az utolsó cikk: „*Ein Wort für das Cymbal*“.

A címek sorrendjében soroltuk fel MOSONYI kézíratait és láthatjuk, mennyire szívügye volt a magyar műzene körül minden kérdés, mely ezzel a témával összefügg. Értékelünk kell, hogy MOSONYI, aki német iskolán nevelkedett, mennyi jóakarattal próbálta idegen műveltségét a hazai földre plántálni. De talán itt tévedett legjobban. Csak egy fokkal kellett volna lejjebb szállni és a nép ajkán felhangzó sajá-

tos dallamokat figyelni, egész más légkörbe került volna. Így is, a magyar zenetörténetnek kegyeletes okmányai ezek a kéziratok, melyek a magyar zene egyik jelentős úttörőjének gondolatait örökítik meg.

LAVOTTA REZSŐ.

Színészettörténeti adatok az Országos Széchényi-könyvtárban. (41 kötet színháztörténeti bibliográfia.) Amikor elindultam azon az úton, melyet az operett Budapesten befutott és az Országos Széchényi Könyvtárban az erre vonatkozó adatokat fel akartam kutatni, semmiféle más útbaigazítás nem állott rendelkezésemre, mint amelyet a színházi lexikonok nyújtottak. Ez pedig vajmi kevés volt. Nem maradt más hátra, mint a történetírás legmodernebb forrásait: a hírlapokat elővenni és azokból bányászni ki az operettre vonatkozó adatokat.

A hírlapok amikor a ma eseményeit megírják, nem veszik figyelembe azt, hogy nemcsak a mának írnak, hanem egyúttal történeti forrásmunkát is végeznek. Egyes eseményeket, melyeknek keletkezési oka a történés idejében közismert lehetett, a hírlapok a keletkezési ok feltárása nélkül egyszerűen csak regisztrálják. De az, ami a hírlap megjelenése idejében közismert volt, az már a jövődben csak akkor érthető meg, ha megfelelő magyarázat van hozzáfűzve. Ennek hiányában a kutató tanácstalanul áll az eseménnyel szemben. Így vagyunk a színházi kritikákkal is. Az előadott darabokra vonatkozó kritika megbízhatóságát a darab elolvasása által ellenőrizhetjük, de a színészek játékára, művészi képességére vonatkozó kutatásainkban már teljesen a kritikára vagyunk utalva. Ezek a kritikák azonban ritkán vesznek fáradságot, hogy a művész személyével, játékmódorával, kiválóbb alakításaival hosszasan, behatóbban foglalkozzanak és ennek következtében az utókor se tud teljesen tiszta képet alkotni magának a színésről, működéséről, művészetéről.

Mindezeknek a hiányoknak dacára hálával tartozom a hírlapoknak, mert csakis ezek segítségével tudtam végigjárni az operett útját, mert ezekben találtam meg a szükséges adatokat a darabok szerzőjére, előadására, színészeire és esetleges szerepváltozásaira vonatkozólag.

Az út, melyet meg kellett tennem, hosszú volt. Az 1859-ben Kolozsvárott előadott első operettől a mai napig 81 év telt el. Nyolcvanegy év újságait kellett átnézni, de ugyanakkor tanulmányoznom kellett az egyes korokra és szerzőkre vonatkozó operettirodalmat is.

Egy-egy szépen megírt kritika, mely az operett történetével is foglalkozott, új és új távlatot nyitott meg előttem, úgy, hogy midőn

az operett fejlődésére és az operett-színészekre vonatkozó öt kötetes munkámmal elkészültem, már tisztán állottak előttem a hullámosan egymásba folyó operett-korszakok képei.

Ehhez az öt kötethez elkészítettem a tárgymutatót, mégpedig zeneszerzők, szövegírók, fordítók és a darabok címe szerint.

A kabaré-színpadokon színrekerült kis operetteket egy külön kis füzetben foglaltam egybe.

Összeállítottam egy mutatót a nevezetesebb operettek színrekerüléséről, feltüntetve a szereplőket és szereplő változásokat.

Végül két kötetben az egyes operett-színészek szerepeit foglaltam össze.

E kutatásokat végezve tapasztaltam, hogy milyen kevés a színészettörténetre vonatkozó forrásmunka és hogy bármely adat ki-keresése nagy nehézségekbe ütközik és sok fáradságába kerül a kutatónak. Ezen a bajon akartam segíteni akkor, amidőn belefogtam a budapesti magánszínházak történeti adatainak felkutatásához és a magánszínházak műsorainak megállapításához.

A Nemzeti Színházat egyelőre figyelmen kívül hagytam, mert tudomásom volt róla, hogy a rávonatkozó adatok már fel vannak dolgozva és sajtó alatt vannak.

A prózai színházakra vonatkozó adatok feldolgozását azért tartottam szükségesnek, mert bármily szempontból is akarja bírálni valaki az egyes színházak működését: akár azt akarja megállapítani, hogy az illető színház minő befolyást gyakorolt a magyar színműirodalom fejlődésére, akár azt akarja megállapítani, hogy a fejlődő és folyton változó irodalmi irányzatok közül melyiket kultiválta leginkább a színház, akár azt kutatja, hogy rendezés és színpadtechnika tekintetében minő eredményeket ért el az illető színház, végül, hogy minő hatással volt a színjátszó művészet fejlődésére — annak ismernie kell a színház egész történetét.

A színház történetét pedig csak úgy ismerhetjük meg, ha a színház megnyitásától fogva a mai napig végigmegyünk a színház teljes műsorán, ami pedig a legtöbb színháznál hosszú út.

A Népszínháznál 33 év, a Vígszínháznál 45 év, a Magyar Színháznál 43 év, az Operaháznál 56 év műsorát kell a kutatónak áttanulmányozni...

A kutatók munkáját akartam megkönnyíteni azzal, hogy a régi színjátszásra vonatkozó adatokat a színházi zsebkönyvekből, almanachokból és naptárakból, az újabb színjátszásra vonatkozókat pedig a hírlapokból minden egyes színházra vonatkozólag külön-külön összeállítottam.